

LE SECRET PERDU DANS L'EAU

A

Depuis que j'avais commencé d'aller à l'école, mon père ne me parlait plus guère. J'étais enivré par l'orthographe; mon père y était peu habile et il s'était persuadé que je n'étais plus intéressé à l'entendre raconter ses aventures.

Un jour, cependant, il me dit:

– Le temps est venu de te montrer quelque chose...

Il me demanda de le suivre. Je marchai derrière lui, sans parler comme nous en avions pris l'habitude. Il s'arrêta dans le champ devant une touffe d'arbustes feuillus:

– Ça s'appelle des aulnes, dit-il.

– J'sais.

– Il faut apprendre à choisir.

Je ne comprenais pas. Il tâta chaque branche de l'arbuste, une à une, avec un soin religieux.

– Il faut en choisir une très fine, une parfaite. Comme celle-ci.

Je regardai; elle semblait tout à fait semblable aux autres.

Mon père déplia la lame de son canif et coupa la branche choisie avec une pieuse lenteur. Il l'effeuilla et il exhiba le rameau qui avait la forme d'un Y parfait.

– Tu vois, dit-il, la branche a deux bras. Prends un bras dans chaque main. Et serre-les.

Comme il me le demandait, je saisis dans chacune de mes mains un fourchon de l'Y qui était plus mince qu'un crayon.

– Ferme les yeux, ordonna mon père, et serre un peu plus... Ouvre pas les yeux! Sens-tu quelque chose?

– La branche bouge, m'écriai-je, étonné.

Sous mes doigts serrés, l'aulne se tordait avec la force d'une petite couleuvre affolée. Mon père vit que j'allais la laisser tomber.

– Lâche pas!

– La branche gigote! Et j'entends comme une rivière!

– Ouvre les yeux, ordonna mon père.

J'étais aussi ahuri que s'il m'avait réveillé pendant un rêve.

– Qu'est-ce que ça veut dire? demandai-je à mon père.

– Ça veut dire qu'en dessous de nous, juste icitte, y a une source d'eau claire. Si on creuse, on pourrait boire dedans. J viens de t'enseigner comment trouver une source. C'est mon père qui m'avait enseigné ça. C'est pas une chose qui s'apprend à l'école. C'est pas une chose inutile: un homme peut se passer d'écriture pis de calcul, mais i'pourra jamais se passer d'eau.

(ROCH CARRIER, *LES ENFANTS DU BONHOMME DANS LA LUNE*)

NOTE

Ce texte, dû à un auteur canadien-français, reproduit par son orthographe certaines particularités du parler populaire des paysans québécois: J'sais, J viens, l'faut, icitte (= ici), y a une source (= il y a), pis (= puis, et puis), i'pourra (= il pourra). Sur le plan grammatical notez l'omission du **ne** de la négation: Ouvre pas les yeux! Lâche pas! C'est pas une chose...

UTOPENÉ TAJEMSTVÍ

Od té doby, co jsem chodil do školy, se mnou tatínek už skoro nemluvil. Nadchl jsem se pravopisem, v němž tatínek nijak nevynikal, a tak si myslel, že už mě nebaví poslouchat jeho dobrodružství.

Ale jednoho dne mi řekl:

„Přišel čas, abych ti něco ukázal... Pojd' se mnou.“

Šel jsem za ním a jako obvykle jsme mlčeli. Zastavil se v polích před hustým křovím.

„To jsou olše,“ řekl.

„Já vím.“

„Musíš si umět vybrat.“

Nevěděl jsem, o čem mluví. Ohmatal všechny větévky jednu po druhé s nábožnou pozorností.

„Musíš vybrat takovou jemnou, dokonalou. Jako je tahle.“

Podíval jsem se; haluzka vypadala úplně stejně jako ostatní.

Otec rozevřel kapesní nůž a pomalu a pečlivě ořezával vybranou větvičku. Když ji zbavil listů, ukázalo se, že má přesně tvar tvrdého Y.

„Vidíš, má dvě ramena. Vezmi je každé do jedné ruky a stiskni.“

Udělal jsem, co říkal, a uchopil obě ramena vidlice, tenčí než tužka.

„Zavři oči,“ nakázal mi otec, „a stiskni pevněji... Neotvírej oči! Cítíš něco?“

„Větev se hýbe!“ vykřikl jsem překvapeně.

V mých sevřených dlaních se olše kroutila jako poblázněná užovka. Už jsem ji chtěl hodit na zem, ale otec mě zarazil:

„Nepouštěj ji!“

„Když ona sebou mrská! A slyším jako řeku.“

„Teď otevři oči,“ přikázal mi otec.

Díval jsem se vytřeštěně, jako kdyby mě probudil ze sna.

„Co to znamená?“ ptal jsem se tatínka.

„To znamená, že pod námi, právě v tomhle místě, je pramen čisté vody. Kdybychom tu kopalí, mohli bychom se z něho napít. Teď víš, jak se hledá voda. Já sám jsem se to naučil od tvého děda. Ve škole se takovou věc nedovíš. A není to věc zbytečná: člověk se může obejít bez psaní a bez počtů, ale nikdy se neobejde bez vody.“

(PŘELOŽILA E. JANOVCOVÁ)

PŘEKLADATELSKÉ POSTUPY, POKRAČOVÁNÍ PROCÉDÉS DE TRADUCTION, SUITE

MODULACE – MODULATION

Dalším překladatelským postupem na cestě k adekvátnímu překladu je modulace.

Modulace je obměna ve výpovědi, k níž dochází změnou hlediska, zorného úhlu. Je nutná tam, kde by přímý nebo i transponovaný ekvivalent byl sice gramaticky správný, ale odporoval by duchu cílového jazyka. Modulací se mohou zdůraznit určité (jiné) obsahové příznaky pozorované skutečnosti, může se uplatnit jiná sémantická motivace a dochází i ke změně pojmových kategorií. Odlišný přístup k realitě se může týkat jednotlivých slov – pak mluvíme o **modulaci lexikální**, nebo větné struktury – pak mluvíme o **modulaci syntaktické**.

la branche a deux bras

větev má dvě ramena

il m'avait enseigné ça

naučil jsem se to od něho

Vzhledem k široké problematice, kterou modulace zahrnuje a která se vymyká rámci této učebnice, zastavíme se jen u některých jejích aspektů.

Modulace antonymická – Modulation par contraire négative

Renversement des termes

sans équivoque	<i>jednoznačný</i>
il ne parlait plus	<i>upadl v mlčení</i>
elle voulait rester près de moi	<i>nechtěla mě opustit</i>
la tête en bas	<i>vzhůru nohama</i>

Modulace konkrétní $\cong$ abstraktní (concret $\cong$ abstrait)

<i>pozvedla k němu oči</i>	elle leva vers lui son regard
tout le monde prêtait l'oreille	<i>každý napínal sluch</i>

Modulace na základě synekdochy (synecdoque):

– část za celek nebo celek za část (une partie pour le tout ou le tout pour une partie)

Mon plan germa dans mon **cerveau** v *hlavě mi vzklíčil plán*

– část za část (une partie pour une autre)

il siffla entre ses **lèvres** *sykl mezi zuby*

činnost (action) $\cong$ charakteristika (caractéristique)

Ils sont tapageurs. *Dělají rámus.*

Il était bon conducteur. *Řídil dobře.*

činnost $\cong$ výsledný stav (résultat de l'action)

Je n'ai plus de cigarettes. *Došly mi cigarety.*

Ses souliers sont trempés. *Promáčela si střevíce.*

Modulace aktivum $\cong$ pasivum se liší od prosté syntaktické transpozice tím, že ke změnám gramatickým přistupuje ještě změna lexikální

La cour fut **envahie** par les élèves. *Žáci vyběhli na dvůr.*

Les voyageurs furent

immobilisés par la neige. *Sníh zabránil cestujícím pokračovat v cestě.*

V syntaktických modulacích se často uplatňují **dvojice souvztažných sloves – verbes corrélatifs** jako: dát – dostat, spatřit – objevit se, ap.
une tartine que lui **donnait** la bonne *krajíc, který dostávala od hospodyně*

l'argent **était venu** à mon père... *otec nabyl jmění...*

Zvláštním případem souvztažnosti je modulace **zdroj (zvuku) – příjemce (émetteur, émission – récepteur, réception)**

les récits qu'elle **fera** à sa famille *vyprávění, jemuž bude její rodina naslouchat*

les événements qui vont être **relatés** *události, o nichž bude čtenář číst*

Modulace vazba osobní – neosobní (construction personnelle – impersonnelle)

Ils avaient de la peine... *Bylo jim těžko...*

Je saisis bien que... *Je mi jasně, že...*

Modulovány musí být některé francouzské **vazby, pro které neexistuje v češtině paralela**, např.

– vazba s polopomocným slovesem **voir, se voir + infinitiv** nebo **participe passé**

Ils finiront peut-être par **voir** *Nakonec jim snad někoho pošlou.*

Il se voyait écarté pour un temps. *Byl na čas odstrčen.*

– faktitivní vazba se slovesem **faire**

Tu vas me faire avoir des ennuis. *Ještě budu mít kvůli tobě mrzutosti.*

Ses pas firent craquer le gravier. *Štěrk mu zaskřípal pod nohama.*

– vazby se slovesy **laisser, rendre**

La blouse sale laissait voir un col de chemise blanc. *Ze špinavé bundy vykukoval bílý límec košile.*

La pluie rendait les tuiles glissantes. *Tašky byly kluzké od deště.*

– vazby se slovesy **croire (se croire), paraître, sentir (se sentir), sembler, trouver**, aj.

Elle se croyait déshonorée.
 Il se sentait ému.
 Il ne semblait s'intéresser qu'à
 la technique.
 Moi, je le trouve bien laid.

*Domnívala se, že je zneuctěna.
 Dojívalo ho to.
 Vypadalo to, jako by se zajímal
 jen o techniku.
 Podle mne je moc ošklivý.*

Modulace může být **povinná nebo nepovinná**. Některé modulace se lexikalizovaly a byly podchyceny slovníky:

Faculté des Lettres
 cours par correspondance
 nature morte

*Filozofická fakulta
 dálkové studium
 zátiší*

Často bývají v jednotlivých jazycích jinak formulovány (modulovány) upozornění či příkazy na veřejných místech:

Ne pas se pencher en dehors.

E pericoloso sporgersi.

Nenahýbejte se z oken.

Překladatelské postupy se většinou nevyskytují v čisté, „vypreparované“ podobě. Bývají kombinovány, překrývají se, vrství. Někdy překladatel celou větu úplně **přestylizuje**, ať už byl k tomu veden nepřenosi-
 nými strukturami nebo stylistickým záměrem:

Večerní město šramotilo jakoby z velké dálky. (Páral)

Le tohu-bohu de la ville, dans le soir, semblait venir de très loin.

Překlad této věty je kombinací modulace s několikanásobnou transpozicí, jak slovně-druhovou (**šramotilo le tohu bohu, večerní le soir, velké très, jakoby semblait**), tak větně-členskou = syntaktickou (podmět **město** neshodný přívlastek **de la ville**, přívlastek **večerní** příslo-
 večné určení **dans le soir**); k tomu přistupuje étouffement **z venir de**.

POZNÁMKA: Všechny uváděné příklady jsou citovány tak, jak byly uveřejněny v české, eventuálně francouzské překladové literatuře. Je třeba vzít v úvahu, že je překladatel volil podle určitého kontextu, který zde nemůže být reprodukován v úplnosti. V mnoha případech je realizovaná varianta jen jedna z možných.